

DİNDAR KÜRT SİYASAL HAREKETİNİN FİLİSTİN DAVASINA YAKLAŞIMI: HÜR DAVA PARTİSİ ÖRNEĞİ¹

RELIGIOUS KURDISH POLITICAL MOVEMENT APPROACH TO PALESTINIAN LAW: FREE CAUSE PARTY CASE

Arş. Gör. Yunus KOÇ

Muş Alparslan Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
y.koc@alparslan.edu.tr, Muş/Türkiye

Yrd. Doç. Dr. Âdem PALABIYIK

Muş Alparslan Üniversitesi, FEF, Sosyoloji Bölümü, a.palabiyik@alparslan.edu.tr, Muş/Türkiye

ÖZ

Filistin meselesi, İslam dünyasının uzun süredir çözmeye çalıştığı ve bunun için yoğun çaba harcadığı önemli ve kadim bir meseledir. Sadece sahip olduğu coğrafyayı değil aynı zamanda bütün dünya Müslümanlarını ilgilendiren Filistin meselesi, Orta Doğu bölgesini ilgilendiren bir bölgesel mesele olarak ortaya çıkmakla birlikte, kısa zamanda uluslararası bir nitelik kazanmış ve özellikle uluslararası sisteme yön veren süper güçlerin yakından ilgilendikleri başlıca konulardan biri olmuştur. İslam dünyasının önemli bir problemi olan Filistin meselesine çeşitli Müslüman ülkelerden de destekler gelmiştir, en fazla destek veren Müslüman devlet ise Türkiye Cumhuriyeti'dir. Özellikle ülkemizdeki en önemli destek birimleri ise siyasi partilerdir. Bu siyasi partiler arasında özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da önemli bir nüfuzla sahip olan Hür Dava Partisi, sahip olduğu İslami Kürt kimliği ile Filistin meselesinde farklı bir yerde konumlanmaktadır. İşte bu çalışmanın ana konusu Filistin meselesine ciddi bir destek veren ve ülkemizin İslami partilerinden biri olan Hür Dava Partisi'nin, Filistin meselesine bakışıdır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Hür Dava Partisi, Kürt Sorunu, İslam, Türkiye.

ABSTRACT

The Palestine issue is a regional issue that concerns not only the Middle Eastern geography, but also all the Muslims worldwide. It has become an international issue that is paid attention especially by super powers directing the international system in a short time. Being an important problem of the Islam world; the Palestine issue is also supported by various Muslim countries, especially by the Republic of Turkey. The most important support units in our country are political parties. Among these political parties, the Free Cause Party that has a significant influence especially in the Eastern and Southeastern Anatolia regions has a different position in the Palestine issue owing to their Islamic Kurdish identity. The main goal of this study is to examine the approach of the Free Cause Party, which gives a remarkable support to the Palestine issue and is one of the Islamic parties in our country, to the Palestine issue.

Key words: Palestine, Free Cause Party, Kurdish Question, Islam, Turkey.

1. GİRİŞ

Kürt kimliğinin şekillenmesinde önemli bir rolü olan İslam dini, Türkiye'deki Kürtler için de önemli bir konum arz etmektedir. Dindar Kürtlerin, PKK ile birlikte oluşmaya başlayan sol kesime karşı sahip olduğu muhalif tavrın kökeninde de yine bu İslami gelenek yatmaktadır. PKK'nın, 1980'li yıllarda ortaya çıkış süreciyle birlikte Kürtler arasında başlayan çatlaklar sol ve inanç ekseninde daha da keskinleşmiş ve PKK'nın hem şiddet içeren hem de sosyalist tavrı neticesinde daha da görünür hale gelmiştir. PKK'nın sosyalist tavrına karşı dindar Kürtlerin gösterdiği tavır genellikle daha sakin ve yapıcı olmuş ama 1980'lerde başlayan ve 1990'larda tırmanan şiddet olayları yüzünden dindar Kürtleri temsil ettiğine kanaat getirilen bazı yapılar ortaya çıkarılmıştır. Bu yapılardan en önemlisi Kürt Hizbullah'ıdır. Kürt Hizbullah'ı, 1980'li yıllarda oluşmaya başlayan ve iki koldan hareket eden bir yapılanmaydı. Bir tarafta Fidan Güngör diğer tarafta ise Hüseyin Velioglu, Kürt Hizbullah'ının başlangıcını oluşturmaktaydı. Her iki kesim arasındaki tartışmalar büyüdükçe

¹ Bu makale, 13 Aralık 2017 tarihinde İstanbul'da bir araya gelen İslam İşbirliği Teşkilatı'nın, İslam Ümmetinin göz bebeği olan Kudüs ile alakalı olarak aldığı kararlardan daha önce hazırlanmıştır. Bu bağlamda sonuç kısmında ifade edilen öneriler, İİT kararlarından önce ibraz edilmiştir.

silahlı çatışmalar yaşandı ve sonunda iki taraf kesin olarak ayrıldı. İşte dindar Kürtlerin temsil sıkıntısı bu süreç içerisinde de devam etti. Bir yandan PKK'nın baskısı, öteki taraftan kendi içlerindeki kargaşalar, dindar Kürtler için sıkıntılı dönemlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Fakat İslam'ın birleştirici yönü inananlar için çözüm kapısı olma özelliğini hiçbir zaman yitirmedi. Dünyanın neresinde olursa olsun Müslümanlar için ortak bir nokta mevcuttu: Bütün Müslümanlar kardeştir. Müslümanların kardeşliği Kuran'da da müjdelendiği için, Kürtlerinde bu süreci sona erdirmeleri ve kardeşlik bilincine sahip olmalarına sebep olmuştur. Özellikle sosyalist yönelimli PKK'nın tehditlerine karşı dindar Kürtlerin kendilerini koruma hakkı karşısında çeşitli eylemleri gerçekleşmiştir. Bu eylemler Kürt Hizbullah'ı olarak adlandırılan bir yapılanma tarafından gerçekleştirilmiştir. Burada temel amaç dindar Kürtleri, maruz kaldıkları sıkıntılardan kurtarmak olarak açıklanmıştır.

Hizbullah'ın temsil ettiği Kürtler, PKK'nın da taraftar bulduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşamaktadır. Özellikle Diyarbakır, her iki ideolojik tutumun birleştiği yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Âmed olarak isimlendirilen Diyarbakır, hem PKK için hem dindar Kürtler için vazgeçilmezdir. Filistin'in Kudüs davasının kutsallığının küçük bir parçası burada da görülebilir ama dindar Kürtler için Kudüs'ün anlamı tabii ki çok başkadır. İslam'ın birleştirici yönü bu anlamda sınırları ortadan kaldırmakta ve her Peygamber Sevdalıları² mitinglerinde bütün İslam âlemi için vurgular yapılmaktadır. Bunlar arasında en fazla dikkat çeken söylemler tabii ki Filistin ve Filistinliler için kullanılmaktadır. Çünkü Kudüs'ün İslam ümmeti için önemi, her Müslüman'ın farkında olduğu bir gerçektir. İsrail'e karşı sergilenen tavırlar ve İsrail'in Filistin'e karşı olan baskıcı tutumu karşısında dindar Kürtler de ciddi tavırlar sergilemiş ve Filistin davasının sadece Ortadoğu'yu ilgilendiren bir dava değil bütün Müslümanları ilgilendiren bir dava olduğunu dile getirmişlerdir. Hizbullah döneminin sona erdiği ve yavaş yavaş siyasallaştığı dönemde de bu düşünce biçimi devam etmiş hatta daha da güçlenmiştir. 2013 yılında resmileşen Hür Dava Partisi ile birlikte dindar Kürtler siyasette etkin rol oynamaya başlamışlardır.

2. HÜR DAVA PARTİSİ'NİN İDEOLOJİSİ VE GEÇİŞ DÖNEMİ

Hür Dava Partisi analiz edildiği takdirde geçmiş dönemlere atıf yapmak adına tabanının Kürt Hizbullah'ı ile benzeştiği görülmektedir. Kürt Hizbullah'ının çıkış dönemi ise Hüseyin Velioglu'na dayandırılmaktadır. Batman'da kurulduğu bilinen Hizbullah'ın, İhvan-ı Müslüm'den ve İran İslam devriminden etkilendiği bilinmektedir (Çakır, 2011: 61; Kurt, 2015: 40-41). İlk kurulduğu yıllarda taraftar toplamaya çalışan Hizbullah, özellikle 1990-2000 yılları arasında şiddet dönemine geçmiştir (Bagasi, 2004: 40). Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Hizbullah'ın şiddet dönemine geçişinde en önemli aktör PKK'dır. Çünkü PKK'nın örgütlendiği zaman aralığı ile Hizbullah'ın etkinleştiği zaman aralığı benzerlik göstermektedir (Bagasi, 2004: 88-89; Uslu, 2008: 122). Bu zaman aralığında, yani 1990-2000'li yıllar arasında PKK ile Hizbullah arasında şiddetli çatışmalar olmuş ve her iki tarafta bu çatışmadan zarar görmüştür, özellikle bölge halkı bu çatışmalardan olumsuz etkilenmiştir. Bu dönemde devletin, Hizbullah ile birlikte hareket ettiği ileri sürülmektedir (Özdemir, 2011). Kürt Hizbullah'ı 90'lı yılların sonuna kadar kayda değer bir güce malikti. Lakin 17 Ocak 2000 yılında Hizbullah'ın lideri Hüseyin Velioglu ölü ele geçirildikten sonra Hizbullah hızlı bir biçimde güç kaybetmeye başladı. Toplumsal tabanda karşılığını yavaş yavaş kaybeden Hizbullah, legal bir arena da Kürt gençleriyle ilişkisini koparmamak için siyasileşmeye doğru evrilmeye başladı. Hareket her ne kadar şiddete başvurusunun nedenlerini Ayet³ ve Hadislere dayandırarak eylemlerini meşru müdafaa olarak değerlendirse de gerek toplumun bir kesimi gerek ise devlet tarafından bu hareketin bölgede hâkim güç olma isteği içinde olduğu ve şiddete başvurusunu meşru bir durumdan ziyade illegal bir eylem olarak görülmektedir. İşte böylesi bir durumdan legal düzeye geçerken özellikle diğer sosyal ve siyasal güçlerin Kürt coğrafyasında iktidarlık mücadelesini göz önünde tuttuğumuzda bunun pek de sancısız geçmeyeceği söylenebilir. 2000'li yıllardan sonra Mustazafalarla Dayanışma Derneği ile birçok sosyal ve siyasal alanda faaliyet göstermeye başlayan bu yeni oluşum yaklaşık 450'ye yakın dernek kurarak aktif faaliyetlerini hızlandırmışlardır. Rehber TV, Doğru Haber gazetesi ve İnzar dergisi ile de medya ve iletişim kanallarını genişletmişlerdir. Fakat siyasal bir sürece dayanmadığı için yapılan bu faaliyetler dikkat çekmiş ve siyasal otorite tarafından bazı sıkıntılara maruz

² Peygamber Sevdalıları, çeşitli zamanlarda aktiviter düzenleyen bir organizasyondur. Temel amaçları kendi sitelerinde şöyle belirtilmiştir: "Bu site Peygamber Sevdalıları olan herkesindir. Peygamber Sevdalıları olarak bizler, Peygamber efendimiz hakkında çağımızın en kolay ulaşılabilir bilgi kaynağı olan internet ortamından yararlanmayı istedik. Âlemlere Rahmet olarak gönderilen ve Hatem-ül Enbiya olan Hz. MUHAMMED (SAV) hakkındaki bir çok bilgiye kolay ve güvenilir bir şekilde ulaşılmasını amaç edindik. Çünkü Kur'an-ı Kerim tabiri ile bu Yüce Peygamber (S.A.V) Allah'a (CC) ve Ahiret gününe kavuşmayı umanlar için en güzel örnektir. Bu amaç ile örneğimizi en güzel şekilde tanımak ve tanıtmayı ilke edindik". Bkz: <http://www.peygambersevdalilari.com/>, erişim: 20.04.2015.

³ Hizbullah taraftarları genellikle şu ayeti tekrar etmişlerdir: Esmâ'sıyla hakikatleri olan Allâh'a ve sonsuz yaşam sürecine iman eden bir topluluğu, Allâh ve Rasûlü ile zıtlaşanlarla sevişir bulamazsın! Bunlar, onların babaları, yahut oğulları, yahut kardeşleri veya aşiretleri olsalar bile! İşte bunlar kalplerinin içine imanı yazdığı (şuurlarında imanı yaşattığı) ve tarafından ruhu olarak teyit ettikleridir! Onları, içinde ebedî kalıcılar olmak üzere, altlarından nehirler akan cennetlere dâhil eder. Allâh onlardan razı olmuş, onlar da Allâh'tan razı olmuş hâlde. . . İşte bunlar Hizbullah'tır (Allâh taraftarları). . . Dikkat edin, muhakkak ki Hizbullah kurtuluşa erenlerin ta kendileridir!" Mücadele Suresi, 22. Ayet.

kalmışlardır. Hem devam eden aktiviteleri legal bir süreçte götürmek hem de kurulacak diyalogları daha da kalıcı hale getirmek için 2012’de Hür Dava Partisi’ni kurmuşlardır. Kısa adı ile Hüda-Par olan Hür Dava Partisi 2013 yılında da aktif siyasete dâhil olmuştur (Koç-Palabıyık, 2015).

Hür Dava Partisi’nin de dünyadaki birçok Müslüman topluluk gibi etkilendiği yapı İhvan-ı Müslümin olmuştur. İhvan’ın kurucu olarak kabul gören isim olan Hasan El-Benna, Hüda-Par’ın ideolojisinin şekillenmesindeki ilk isim olarak kabul edilebilir. İhvan’ın özü şiddet karşıtıdır ama gerektiğinde şiddetin kullanılmasına da ses çıkarmamaktadır (Çakmak, 2007: 80-83). Hasan El-Benna’nın şehit edilmesinden sonra İhvan’ın ikinci önemli ismi olan Seyyit Kutub, Hüda-Par ideolojisini etkileyen isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle İslam’ın birçok sosyal alandaki etkisine dikkat çeken Kutub, zaman zaman düzenin yeniden inşasından bile bahsetmiştir (Kutup, 1994: 67-70). Hüda-Par’ın etkilendiği bir diğer isim ise Mevdudi’dir. Mevdudi, Müslümanların seçimlerden uzak durmalarını istemiştir (Ahmad, 2012: 83). Hizbullah’ın seçimlerde oy kullanılmasını istememesinin dayanağı burası gösterilebilir. Hüda-Par’ın, bir parti olmakla birlikte devam ettirdiği sosyal yaşam pratikleri de İhvan’ın sosyal hayattaki etkisi ile birlikte düşünülebilir. Çünkü Hüda-Par evlilik meselesini dahi parti programına yerleştirmiş ve bir çözüm önerisi olarak sunmuştur⁴. İhvan ile sosyal meselelere bakış bağlamında paralellik gösteren Hüda-Par, şekillenişinde de İhvan’a benzemeye çalışmıştır. Hüda-Par’ın teorik anlamda etkilendiği bir düşünürün ise Ali Şeriatî olduğu söylenebilir (Bagasi, 20045: 242). Uluslararası boyutta ses getiren İslami hareket ve önderlerinden esinlendiği gibi aynı zamanda kendi coğrafyasından çıkmış eylemsel ve teorik İslami hareket ve önderleri de sahiplenip ondan faydalanmışlardır. Böylesi bir toplumsal hareketin önderi olan Hüseyin Velioglu’nun üniversite yıllarına bakıldığında onun İslami kültürünün Risale-i Nur Külliyyatı ile şekillendiği (Yılmaz, Tutar, vd., 2011: 330) ve önderliği altında oluşturmuş olduğu bu toplumsal tabanın temel kültürel ve itikadi kaynak eserlerinden en önemlisi Risale-i Nur Külliyyatı olduğu söylenir. Ayrıca bu külliyyat hareketin mensuplarının temel eğitim ve ders kitaplarından biri olmuştur (Bagasi, 2004: 229; Yılmaz, Tutar, vd., 2011: 162-163).

Hür Dava Partisi’nin kurumsallaşma boyutu da geçmişinden çok da bağımsız bir yapı arz etmemektedir. Çünkü geçmişte belirli bir yapı ile birlikte anılan bir habitusa sahip olduğu için, meşruluk bağlamında kurumsallaşmasını gerçekleştirmek ve bir meşruiyet sağlamak zorunluluğu hissetmektedir fakat Hizbullah olarak anılmayı kabul etmediklerini birçok defa dile getirmişlerdir. Hüda-par’ın bu tutumundan dolayı işlevsel açıdan kurumsallaşması onu daha cemiyetvari bir aşamaya getirmiştir. Böylece sosyolojik anlamda bütünselliğin (Marshall, 2005: 363). kazanıldığı söylenebilir. Teşkilat yapılanması da yine böyle bir sosyolojik devamlılığın ürünüdür. Özellikle il ve ilçe teşkilatları bu bütünselliği sağlayan en önemli uzuvlar olarak ifade edilebilir. Fakat partinin en çok teşkilatlandığı bölgeler Doğu ve G. Doğu Bölgesindeki yerleşim alanlarıdır. Özellikle Hizbullah’ın bu alanlardaki geçmişte yaşanan hâkimiyeti neticesinde, Hüda-Par’ın bu bölgelerdeki etkin olmasını da anlamak gerekebilir. Nasıl ki, HDP, seçim haritasında özellikle bu bölgelerde etkili görünüyor ve bunun sebebinin bölge halkının PKK’ya duyduğu sempati olduğu anlaşılıyorsa, benzer bir ilişkinin Hüda-Par için de söylenebileceği olgusu karşımıza çıkmaktadır.

3. HÜR DAVA PARTİSİNİN ORTADOĞU SORUNUNA BAKIŞI

Hüda-Par’ın Ortadoğu sorununa bakışı esasen iki merkezde sabitlenmektedir. Bunların ilki Filistin meselesi, ikincisi ise Kürt sorunudur. Filistin meselesi ile alakalı olarak Hüda-Par’ın genel tutumu, İsrail’in Siyonist bir rejim olduğu ve bu rejimin, Ortadoğu’da Müslümanlar için önemli bir tehdit olarak varlığını sürdürmeye çalıştığı ileri sürülmekteyken; Kürt sorunundaki esas vurgu ise Suriye konusunda PKK ve PYD arasındaki ilişkidir, yani her iki örgütün aynı düzlemde ilerlediği vurgusudur. Lakin en önemli başlık ise her iki problemin kökeninde Avrupa devletlerinin olduğu yaklaşımıdır. Hüda-Par, Ortadoğu’da yaşanan problemlerin odağında ABD ve Avrupa olduğuna inanmaktadır. Kendi gündem değerlendirmelerinde bu tabloyu şöyle analiz etmişlerdir:

“Her şeyden önce Batı dünyasının kendini sorgulaması ve İslam dünyasına yönelik aşağılayıcı, tahkir edici ve sömürgeci politikalarından vazgeçmesi gerekmektedir. İkiyüzlü ve çifte standartçı yaklaşımıyla sadece kendine ağlayan ve insani değerleri merkeze koymayan bu yaklaşım sahiplerinin dünyaya insanlık dersi vermeye hakkı yoktur. Başta Suriye, Irak ve Filistin olmak üzere bütün Ortadoğu’yu kan gölüne çeviren politikaların müsebbibi ve destekçisi olan; Mısır’daki darbeye açık yahut örtülü destek veren; İsrail’in BM kararlarını hiçe sayan işgalci politikalarına ses çıkarmayan, Afrika ülkelerini halen müstemleke gören ve sömürmeyi kendisinde bir hak olarak görmeye devam eden Batı dünyası; bugün Müslümanlara bu saldırı üzerinden kin kusuyor. En kutsal değerlerimize hakaret etmeyi kendisine bir hak olarak gören, Peygamber Efendimize (SAV) dönük alçakça saldırıyı,

⁴ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Sayfalar/205/parti-programi.aspx>, erişim: 26.01.2016.

hakareti, fikir özgürlüğü çerçevesinde değerlendiren bu zihniyet mahkûm edilmedikçe kendisine çeki düzen vermeyecek; değişmedikçe de huzursuzluk ve karışıklıkların önüne geçilemeyecektir. Avrupa'nın pek çok ülkesinde antisemitist düşünceler ve İsrail'e yönelik eleştiriler suç kapsamında değerlendirilirken, semavi dinlerin kutsallarına, değerlerine saldırılar, hakaretler fikir özgürlüğü olarak değerlendirilmektedir. Müslümanların kırmızıçizgisi olan ve uğruna canlarını seve seve feda edecekleri Peygamber Efendimizin (SAV) şahsına yönelik her türlü hakareti ve saldırıyı serbest bırakarak Müslümanları tahrik etmek, başlı başına devlet destekli bir provokasyondur. Görüldüğü kadarıyla Batı dünyası, bu tür provokatörlere sahip çıkarak, tahrik edilen Müslümanların gerçekleştirdiği eylemleri bahane ederek, İslam dünyasını işgale ve emperyalist politikalarını sürdürmeye heves etmektedir. Nitekim Paris olayından hemen sonra Fransa hükûmetinin bir uçak gemisini Hint Okyanusu'na göndereceğini açıklamış olması bu niyeti açıkça ortaya koymuştur. Adeta bu tür eylemler üzerinden Avrupa'da İslam karşıtı bir cephe oluşturulmakta, İslam coğrafyası ve Müslümanlar bu saldırılar bahane edilerek hedef haline getirilmektedir. Başta AB ülkeleri olmak üzere Batı dünyası, Müslümanlara yönelik kin ve nefret politikalarını terk etmeli; dinlerin kutsallarına yönelik hakaretleri fikir özgürlüğü kapsamında çıkarmalı, İslam karşıtlığını ve Müslüman düşmanlığını önleyici yasal düzenlemeler yapmalı, ülkelerindeki Müslümanların can, mal güvenliği ile ibadet özgürlükleri sağlanmalıdır. Müslümanlara yönelik ırkçı grupların hakaretleri ve saldırıları bir an önce engellenmelidir. Bunlar sağlanmadığı takdirde kendi elleriyle toplumsal barışı ve bir arada yaşama kültürünü ortadan kaldırmış olurlar"⁵.

Yukarıdaki ifadelerle bakıldığı takdirde, Hüda-Par'ın, Ortadoğu'daki süreçler ile alakalı Avrupa'ya önemli eleştiriler getirdiği görülebilir. Bu eleştirilerin sonucu olarak Avrupa'nın bir sömürü mantığı ile Ortadoğu'ya baktığı ve pratikte de bunu yerel unsurlar üzerinden gerçekleştirdiği yine Hüda-Par tarafından ileri sürülmektedir. Avrupa ve ABD'ye yapılan eleştirilerin teorik kısımların pratik karşılığı olarak Hüda-Par tarafından ileri sürülen PYD ve İsrail gibi yerel faktörler ise, yine Hüda-Par tarafından yaşanan sorunların ana kaynağının ikiye bölünmüş halidir. Özellikle Suriye meseledeki ana problem, Suriye ile alakalı problemlerin çözümün emperyalist devletlere bırakılmasıdır, çünkü Hüda-Par'lı yetkililere göre Ortadoğu "bizim evimizdir"⁶. Hüda-Par genel sekreteri Mehmet Yavuz'un, Şanlıurfa'da yapmış olduğu açıklama, Hüda-Par'ın görüşünü bu şekilde yansıtmaktadır:

"Bizim çözüm önerimiz şudur: Diyoruz ki; söz konusu olan Ortadoğu denilen bu coğrafyaysa bizim coğrafyamız yani evimizin içi... Öncelikle nasıl bir sorun olursa olsun silahlı bir çözüm olmaması gerekir. Silah konuştuğu zaman, işte Suriye meselesi meydana gelir. Bakın 6 ayda çözülecek mesele bugün 5 yıl oldu halen çözülemedi. Birincisi, silahsız çözüm. İkincisi, sorunlarımızı Emperyalizme havale etmeden kendi aramızda çözelim. En koyu düşmanımız olsa dahi kendi aramızda sorunlarımızı çözelim"⁷.

"Suriye meselesi beş yıldan beri hem İslam coğrafyasını hem Türkiye'yi hem de bütün dünyayı kendisi ile birlikte felakete sürüklüyor. Suriye meselesinde Hüda-Par olarak 3 yıldır şunu ifade ediyoruz: Söz konusu Ortadoğu olduğu zaman iki tane kırmızıçizgimizin olması gerekiyor. Bunlardan birincisi ne kadar haklı gerekçe olursa olsun silahlı çözüme başvurulmamalı. Esad ne kadar zalim olursa olsun ona karşı silah kullanmak çözüm olmadı ve görünen o ki olmayacaktır. İkincisi ise ne kadar birbirimize düşman olursak olalım, ideolojilerimiz ve fikirlerimiz ne kadar birbirinden uzak olursa olsun kendi meselelerimizi kendi içimizde halledelim, emperyalist güçlere bırakmayalım"⁸.

Yavuz'un buradaki vurgusu, Ortadoğu'da herhangi bir problemin bölge halkları ya da devletleri tarafından çözülmesi isteğidir. Çünkü Hüda-Par'a göre batılı devletler, bu bölgelerde çözülebilecek sorunların zamanını uzatmakta ve sorunu büyütülmektedir. Hüda-Par'a göre bu sorunun sonuçları olan İsrail ve Kürt sorunu ise ayrı ayrı ele alınmalı ve analiz edilmelidir. Çünkü Hüda-Par, İsrail'i, "Ortadoğu coğrafyasına saplanan bir hançere"⁹ benzetmiştir ve bu hançer Ortadoğu'nun kalbinden sökülüp atılmadıkça, Ortadoğu'ya barış gelmeyecektir. Özgür bir Filistin devletinin Ortadoğu'ya barış getireceğine inanan Hüda-Par, aynı zamanda

⁵ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1041/13-ocak-gundem-degerlendirmesi.aspx>, erişim: 21.10.2016. Ayrıca 19.10.2016 tarihinde hem telefon hem de mail üzerinden görüşmelerimizde Hür Dava Partisi Genel Sekreteri Mehmet Yavuz, bugün de aynı fikirlerde olduğunu ifade etmiştir.

⁶ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1212/suriyede-hemen-kalici-bir-baris-saglanmalidir.aspx>, erişim: 21.10.2016.

⁷ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1261/sorunlarimizi-emperyalistlere-havale-etmeden-kendimiz-cozelim.aspx>, erişim: 21.10.2016. Ayrıca 19.10.2016 tarihinde hem telefon hem de mail üzerinden görüşmelerimizde Hür Dava Partisi Genel Sekreteri Mehmet Yavuz, bugün de aynı fikirlerde olduğunu ifade etmiştir.

⁸ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1257/partimiz-genel-sekreteri-yavuz-gundemi-degerlendirdi.aspx>, erişim: 21.10.2016. Ayrıca 19.10.2016 tarihinde hem telefon hem de mail üzerinden görüşmelerimizde Hür Dava Partisi Genel Sekreteri Mehmet Yavuz, bugün de aynı fikirlerde olduğunu ifade etmiştir.

⁹ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1140/ravaddan-istanbul-il-baskanligimiza-ziyaret.aspx>, erişim: 21.10.2016.

özgür bir Filistin devletinin Ortadoğu Müslümanları için de oldukça önemli olduğunu ileri sürmüştür¹⁰. Kürt sorunu ise daha çok Suriye konusu ile alakalı ele alınmıştır. Özellikle Suriye'nin kuzeyindeki yapılanmalar ve Batılı güçlerin PKK'yı sürece dâhil etme çabaları, Hüda-Par için Ortadoğu adına yaşanabilecek ikinci en önemli tehlikedir. Hüda-Par'a göre PKK, Türkiye dâhil bütün Kürtlerin tek temsilcisi gibi algılanmakta ve bu algıyı Suriye'de devam ettirme çabası içerisine girmiştir. Buna destek olan batılı ülkeler ise sadece sömürü mantığıyla hareket ettiği için PKK'nın bölgede etkin olmasını fazlasıyla istemektedirler¹¹. Hüda-Par'a göre hem mezhep hem de milliyetçi çatışmaların yaşanabileceği Ortadoğu'da çözüm kesinlikle yerel aktörler tarafında sağlanmalı ve aktörler desteklenmelidir.

4. HÜR DAVA PARTİSİ İSRAİL'E BAKIŞ VE FİLİSTİN SORUNU

Hür Dava Partisi, Filistin meselesini İslam âleminin bir meselesi olarak görmekte ve İsrail'i Siyonist bir devlet olarak tanımlamaktadır. Bu tanım İsrail'in kendi başına yapabileceği bir işgal rejimini değil tam tersine Batılı devletlerinde gücünü arkasına aldığı bir anlam içerebilmektedir. Hüda-Par Dış İlişkiler Genel Başkan Yardımcısı Said Şahin'in bu konuda ifadeleri önemlidir:

“Filistin, Batılı devletlerin desteği ile İsrail tarafından 1948'de işgal edilmeye başlanmış Müslüman topraklarıdır. Bu işgal hala devam etmektedir. İsrail, her geçen gün yeni yerleşimleri üzerinden işgal ettiği toprakları genişletmektedir. Mescid-i Aksa Müslümanların ilk kiblesidir. Kudüs'ün özgürlüğü ve Filistin'in bağımsızlığı sadece Filistin'in meselesi değil, tüm Müslümanların, tüm ümmetin meselesidir. Bu bağlamda tüm Müslümanlar ve Türkiye dahil tüm İslam ülkeleri, Filistin meselesine sahip çıkmalıdır. Kudüs'ün özgürlüğünü ortak siyasi hedef olarak ortaya koymalı ve şartlar zorlanıp bunun için ne gerekiyorsa yapılmalıdır. Özellikle Kudüs'ün özgürlüğü mücadelesini veren direniş gruplarına destek verilmeli ve Gazze başta olmak üzere Filistin'in diğer şehirlerindeki Filistin halkına sahip çıkılmalı ve ihtiyaçları karşılanmalıdır. Hüda-Par olarak Filistin konusunda görüşlerimiz son derece nettir: “Bahreyn nehre, yani Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne kadar bütün Filistin toprakları özgürleşmeli, siyonist zindanlardaki bütün Filistinliler özgürlüklerine kavuşmalı ve sürgündeki mücahitler ülkelerine dönmeli. Bu üç husus gerçekleştirmediği müddetçe bizim için Filistin meselesi tam anlamı ile çözülmüş olmayacaktır. Unutmayalım ki bu topraklar Filistinlilere aittir, Siyonistler ise bu topraklarda hem gasıp hem de işgalcidirler. Türkiye, bugüne kadar Filistin davasına tam manası ile sahip çıkmış değildir. Zaman zaman Filistin'e destek vermiş olsa da Türkiye'nin bu meseledeki siyasetini, çoğunlukla İsrail ile ilişkileri belirliyor. Türkiye, Filistin toprakları üzerine kurulmuş işgalci Siyonist rejim ile her türlü ilişkilerini kesmeli ve İsrail'i devlet olarak tanımaktan vazgeçmeli. İsrail ile ilişki geliştirilecekse de Türkiye, Filistin ve genel İslam âleminin lehine olmayacak hiçbir ilişki geliştirmemeli. Mavi Marmara'nın gerekliliğini yerine getirmediği müddetçe de Türkiye'nin, lehte dahi olsa İsrail ile ilişkilerini normalleştirilmesine karşıyız. İslami yapısını muhafaza ettiği müddetçe ne Türkiye'nin ne de başka bir İslam ülkesinin İsrail'le dost olması asla mümkün değildir. Bunun böyle olduğunu esasen yüce kitabımız Kur'an-ı Azimü's-Şan ifade ediyor. Bunu tersinden söylemek de mümkündür. Siyonizm hiç kimseyi kendisine gerçek dost olarak kabul etmez. Siyonizm kendisi dışındaki herkesi köle olarak görür ve öyle kabul eder. Hal böyle iken, Ak Partisi sözcüsünün dile getirdiği “İsrail dostumuzdur” şeklindeki sözlerini talihsiz bir açıklama olarak görüyoruz. Siyaseten söylenmiş olsa da bu sözler kabul edilemez. Uluslar arası sularda on masum insanımızı katletmiş ve henüz bunun hesabını vermemiş olan Siyonist İsrailin Türkiye'ye şart koşmasını ise küstahlık olarak değerlendiririz. Ülkemize sığınan Filistinliler, ümmet yani biz Müslümanlar adına bir mücadele verdikleri için zindana atılmış, akabinde de sınır dışı edilmiş muhacir kardeşlerimizdir. Hükümet, Türkiye'de sürgünde bulunan Filistinli kardeşlerimizle ilgili İsrailin teklif ve şartlarını büyük bir küstahlık olarak değerlendirdiğini ve hiçbir şekilde kabul edilemez olduğunu açıklamalıdır”¹².

Buradan anlaşılıyor ki Hüda-Par için Filistin oldukça önemli bir meseledir ve Müslümanların düşünce ve inanç dünyasında merkezi bir alanı teşkil etmektedir. Yine parti programındaki şu ifadeler oldukça açık biçimde Hür Dava Partisi'nin düşüncesini oluşturmaktadır;

“Özelde Ortadoğu'da ve genelde ise dünyada barış ve huzurun tesis edilmesinin önündeki en büyük engel, siyonizmin Filistin halkına karşı devam eden zulmüdür. Küresel emperyalist haçlı zihniyeti

¹⁰ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1140/ravaddan-istanbul-il-baskanligimiza-ziyaret.aspx>, erişim: 21.10.2016.

¹¹ Örneğin Hüda-Par genel sekreteri bu konuyla alakalı olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “PKK kendisini Kürt halkının tek temsilcisi gibi görmeye ve göstermeye çalışmakta, muhaliflerine yaşam hakkı tanımamaya ve şiddet kullanarak onları yok etmeye çalışmıştır, çalışmaktadır. Üzülerek belirtelim ki Batılı devletlerin Ortadoğu'da PKK politikaları ile örtüşen çıkarları, silahlı örgütün bu tekçi ve diktatöryel yapısının görmezden gelinmesine sebebiyet vermektedir”, Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1135/avusturalya-heyetinden-genel-merkezimize-ziyaret.aspx>, erişim: 21.10.2016.

¹² Said Şahin ile mail üzerinden ve telefonla görüşme. 13.05.2016.

tarafından terörist olarak kabul ve ilan edilen Filistin halkına yapılan haksız ve hukuksuz saldırılar devam ettiği sürece kalıcı bir barış ve huzurun tesisi mümkün olamayacaktır. Bölgenin en büyük sorunu olan işgalci siyonist rejim, işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi ve bağımsız Filistin devletinin kurulması sağlanmalıdır. Mevcut haliyle eleştirdiğimiz ve adil olmadığını kabul ettiğimiz Birleşmiş Milletler'in bile uluslararası hukuka aykırı olarak tanımladığı ambargo, deniz ablukası ve yeni yerleşim yerleri kurulması, uluslararası toplumun itirazlarına rağmen devam etmektedir. Çünkü yapılan itirazlar sözde ve cılız kalmakta, herhangi bir yaptırım uygulanmamaktadır. Bu itirazlar daha gür bir ses ve kararlılık ile yapılmalı, Siyonist rejimin insanlık dışı uygulamaları ciddi yaptırımlara bağlanmalıdır. Zulmü durduracak politikalar geliştirilmez ise zarar Filistin halkı ve toprakları ile sınırlı kalmayacak, bütün insanlık bundan nasibini alacaktır. Siyonist İsrail rejimi ile her türlü ilişkiler kesilmeli ve devlet olarak tanınmasından vazgeçilmelidir¹³.

Hüda-Par'ın bu tutumu, Filistin mücadelesinde İsrail'in Siyonist bir rejim olduğu konusunda hem fikir olduklarının işaretleri sayılabilir ve Müslüman Kürtler için gelecek tahayyülü nasılsa, Ortadoğu'daki bütün Müslüman halklar için de aynı tahayyülü benimsemiş görünmektedir. Hüda-Par'ın İsrail ile alakalı olan bu tutumu sadece programlarında kalmamış aynı zamanda İsrail'in Filistin'de yaptıkları için Genel Başkan Zekeriya Yapıcıoğlu tarafından Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunulmasına sebep olmuştur¹⁴. Bu suç duyurusunda İsrail'in hem soykırım hem de insanlığa karşı suç işlediği ileri sürülmüştür. Aynı Mavi Marmara olayı gibi İsrail, Hüda-Par tarafından insanlık suçu işlemekle suçlanmıştır. Hüda-Par'ın bu tutumu Filistin ile birlikte ele alındığında, uluslararası düzlemde dindar bir Kürt partisinin, İslam âlemi için çabaladığını da göstermektedir. Ayrıca Hüda-Par'ın haftalık genel değerlendirmelerinde Gazze ablukaları için yapılan açıklamalarda önem arz etmektedir. Hüda-Par, Gazze'nin yine bir dönem yaşadığı abluka ile alakalı su açıklamayı yapmıştır;

“Gazze’de Ramazan ayından bu yana siyonist işgalcilerin karadan, havadan ve denizden gerçekleştirdiği adeta bir soykırıma dönüşen ve 2147 Filistinlinin şehit edildiği saldırılar nihayet bir ateşkesle son buldu. Hamas'ın(Hamas başta olmak üzere bütün direniş gruplarının) kararlı direnişi karşısında siyonistlerin ambargonun kaldırılması ve Gazze'ye insani yardımların ulaşmasına imkân sağlamayı kabul etmeye mecbur kalarak ateşkesi kabul etmesi emperyalist batı ve işbirlikçisi olan bir kısım bölge ülkelerinin desteğine sahip bir güce karşı elde edilen ateşkes Filistin için bir zafer hükmündedir. Kalıcı bir ateşkes olmadığı için siyonist işgal güçlerinin saldırılarına her zaman açık bir konumda olsa da yoğun imha ve katliamlara rağmen direnişi ayakta tutan ve bu sonucu elde eden Gazze halkını ve Hamas'ı tebrik ediyor, siyonist çetenin Filistin topraklarından tümüyle çıkacakları güne kadar Allah'ın yardımının kardeşlerimizle olmasını diliyoruz¹⁵.”

“Gazze halkını ve Hamas'ı tebrik ediyoruz”, ifadeleri, Hamas'ın Hüda-Par nezdinde önemli bir kabul gördüğüne işaret etmekte ve Hamas ile bir gönül bağının kurulduğunu ortaya koymaktadır. El Fetih'in adının anılmaması siyasi açıdan manidar olarak görülebilir ama pratik anlamdaki mücadeleler Hamas'ın bir adım önde ve belki de daha güçlü olmasını, ayrıca uluslararası düzeyde bir karşılık görmesine sebep sayılabilir. Yine aynı hususta Hüda-Par'ın, Hamas'ın kurucu ismini rahmetle anması da olgusal anlamda yukarıdaki ifadelerle karşılık gelmektedir;

“Filistin'in yetiştirmiş olduğu kıymetlerden, Şehit Şeyh Ahmed Yasin ve Şehit Abdülaziz Rantisi'nin dava arkadaşı, Hamas Hareketi'nin kurucusu Hammad el-Hasenat Rahim'ür Rahmana kavuşmuştur. On yıllardır vatan toprağından ayrı olan ve sürgün hayatı yaşayan Hasenat, ömrünü çile ve mücadeleyle doldurmuş, yaşadığı sıkıntıların sağlığına etki etmesi neticesinde vefat etmiştir. Filistin davasının ümmetçe sırtlanması gereken böyle bir zamanda, coğrafyalarımız binlere bölünmüş, İslam düşmanlarına kalkması gereken eller birbirimize doğrultulmuştur. Bütün İslam dünyasını savaş meydanına çeviren İsrail ve işbirlikçileri, ümmetin aklını başından alarak her türlü fitne ve fesadına devam etmektedir. Alim ve kanaat önderleri yaşadıkları müddetçe anlayamamışsa da Rabbimizden niyazımız hiç değilse ölümlerinden sonra hakikati göstermek adına onları bize rehber kılmıştır. Bu vesileyle Hammad el-Hasenat'ın vefatından derin teessür duyduğumuzu belirtiyor, başta Hamas hareketi olmak üzere Filistin halkına ve İslam dünyasına taziyelerimizi sunuyoruz¹⁶.”

Hüda-Par genel merkezinden yayınlanan bu taziye mesajı yine Hamas'ı bir aktör olarak kabul ettiklerinin göstergeleri arasında sayılabilecek türden bir kanıt olarak kabul edilebilir. İslami düşünüşün kökenleri

¹³ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Sayfalar/205/parti-programi.aspx>, erişim: 16.04.2015.

¹⁴ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1000/israil-hakinda-suc-duyurusu-metni.aspx>, erişim: 16.04.2015.

¹⁵ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1008/2-eylul-haftalik-gundem-degerlendirmesi.aspx>, erişim: 13.12.2015.

¹⁶ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1046/hammad-elhasenat-rahim-icin-taziye-mesaji.aspx>, erişim: 13.12.2015.

açısından Hamas ve Hüda-Par arasında farkedilmese dahi bir ideolojik ve tarihsel bağın varolduğu söylenebilir. Çünkü Hamas'ın ideolojik boyutunu oluşturan Müslüman Kardeşler, Hüda-Par'ın da ideolojik geçmişinde de oldukça etkili bir işlevselliğe sahiptirler. Merkezi anlamdaki bu benzerlik, her iki partinin de alt yapısını oluşturmaktadır (Brown, 2001: 162; Ayhan, 2009: 108). Müslüman Kardeşlerin ideolojik zeminiyle beslenen Hamas, 1987'de ilk intifadanın neredeyse motor gücü olmuştur (Davutoğlu, 1994: 97). Hüda-Par'ın altyapısını oluşturan Hizbullah'ta, PKK'nın baskısı ile birlikte ortaya çıktığı için Hamas'ın 1987'de I. İntifada'yla çıkması yine bu anlamda benzerlik göstermektedir. Hüda-Par'ın Filistin'in başlatmış olduğu intifadasını her ne şekilde olursa olsun desteklemesi yine Filistin ve İsrail'e nasıl baktıklarının somut öznesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Her defasında Gazze ve Filistin'e destek verici ifadeler, Hüda-Par'ın hangi tarafta olduğunu kanıtlar bağlam içerisinde zaten oraya koymuştur. Örneğin, Gazze'ye saldıran İsrail'in, yaptığı katliam karşısında yine Hüda-Par genel merkezi şu açıklamayı yapmıştır:

“Siyonistlerin son bir haftadır Gazze Şeridi'ne düzenlediği saldırılarda çoğu kadın ve çocuk 200 civarında Filistinli hayatını kaybetmiş, 2000'den fazlası ise yaralanmıştır. Ümmetin tümünün üzerinde ittifak edip tek yürek olduğu Filistin meselesinde, bir iki istisna dışında bu zulme seyirci kalma noktasında da Müslüman devletlerin yöneticileri ittifak etmiş bir görüntü sergilemektedirler. 60 yıla yakın bir süre devam eden siyonist işgal ve zulüm, kendi sözüm ona milli çıkar ve uluslararası denge hesapları uğruna, dolaylı veya doğrudan en büyük desteğini, bizzat halkı Müslüman devletlerin yöneticilerinden almaktadır. Müslümanlar, güç ve imkânlarını birbirlerine karşı hiç çekinmeden kullanarak tüketebilmekte, ama emperyalist ve siyonist saldırılara karşı, hareketsiz, tavırsız ve çaresiz bir görüntü verebilmektedirler. Emperyalizmin amaçlarına hizmet için seferber olmayı görev bilen yöneticilerin, konu siyonistler olunca sadece kinama ile yetinip kayda değer diplomatik bir girişimde bile bulunmaması, samimiyetsizlik ve ciddiyetsizliktir. Her nerede olursa olsun zulme ve haksızlığa karşı herkes gücü ve konumu itibarıyla üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmekle mükelleftir. Hak ve tarih önünde herkesin bu hesabın görüleceğinin bilinciyle hareket etmesi gerektiğini hatırlatıyoruz. Unutulmamalıdır ki siyonizmin bu küstah tavrı ümmetin dağınıklığındandır. Hüda-Par olarak İslam ümmetine, ittifak ettiği Filistin'e destek konusunda güçlerini birleştirmesi, siyonistlerin ve destekçilerinin mallarına toplu boykot uygulaması çağrısında bulunuyor, yaşadıkları ülkelerin yöneticilerine de terör rejimi ile ilişkilerini kesme konusunda baskı yapmaya davet ediyoruz”¹⁷.

Tabi ki Hüda-Par'ın bu söylemlerine karşı Filistinli bazı organizasyonların karşılık vermesi de beklenecektir. Çünkü Hüda-Par, Filistin meselesinde İsrail karşıtı oldukça yoğun açıklamalar yapmıştır. Süreç içerisinde ise Hüda-Par'ın karşılık bulduğu ilk örnek Filistin Âlimler Birliği'nin Genel Başkan Dr. Abdulğani Et-Temimi, Filistin Âlimler Birliği Genel Sekreteri Dr. Nevvaf Tekruri ve Filistin Âlimler Birliği üyeleri ile yaptığı ziyarettir. Bu ziyarette Başkanı Abdulğani Et-Temimi,

“Sizi ziyaret ettiğimiz için çok memnunuz. Size mukaddes belde olan Filistinli kardeşlerimizden selam getirdik. Bizler Selahaddin-i Eyyubi ve Nurettin Zengin'in müstekbirlerle savaşını yâd ediyoruz. Selahaddin-i Eyyubi ailesi ve onun torunları olan sizleri yaptığımız çalışmalardan dolayı gerçekten kutluyor ve tebrik ediyoruz. Sizlere duacıyız ve sizden de dua talep ediyoruz” sözlerine karşılık, Hüda-Par genel başkan yardımcısı Burhan Temel şu ifadeleri kullanmıştır; “Bu İslami partiyi kurmamızın temel sebebi İslam'a hizmettir ve en büyük hedefimiz ise, Filistin'in özgürlüğe kavuşması ve İsrail devletini tanımamaktır. Çünkü Filistinlilerin zulüm ve muhasara altında kalması ümmet için büyük bir ayıp olarak yeter. Yine aynı şekilde Mısır, Suriye vb. İslam diyarlarının durumları İslam Âlemi için büyük bir felakettir. Bizler de bu bölgede Filistinli kardeşlerimiz gibi sıkıntılar çekmişizdir. Ama biz şuna inanıyoruz ki, yapılan bütün zulümler bitecek ve İsrail'in yeryüzüne hâkimiyeti ve selameti için çalışan herkes hezimete uğrayacaktır”¹⁸, ifadelerini kullanmıştır.

Yine ikinci örnek ise Beytülmağdüs Öncüler Derneği olmuştur. Derneğin fikir öncülerinden Münir Said Ebu Abdurrahman da ziyarette yaptığı konuşmada Hüda-Par'ı iyi tanıdıklarını söyleyerek;

“Biz de inanıyoruz ki Hüda-Par, Filistin davasını, Kudüs davasını omzunda taşıyan en önemli siyasi oluşumlardan biridir. Bu davaya sahip çıkan en önemli hareketlerdendir. Bundan dolayı sadece Türkiye'de değil uluslararası sahada da bizimle beraber bu davanın sahiplenilmesi açısından bir payının olmasını istiyoruz”¹⁹, ifadelerini kullanmıştır.

¹⁷ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/995/16-temmuz-2014-haftalik-gundem-degerlendirme-si.aspx>, erişim: 12.12.2015.

¹⁸ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/465/filistin-limler-birliginden-huda-para-ziyaret.aspx>, erişim: 16.12.2015.

¹⁹ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1140/ravaddan-istanbul-il-baskanligimiza-ziyaret.aspx>, erişim: 21.02.2016.

Hüda-Par'a gerçekleşen ziyaretler sadece bu kadarla sınırlı kalmamıştır. Yine Hüda-Par Dış İlişkilerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Said Şahin, Sudan ziyaretinde HAMAS'ın, Sudan bürosunu ziyaret etmişlerdir. Burada HAMAS'ın Büro Şefi Ebu Ubade Maruf Züheyri ile bir araya gelmiştir. Bu ziyarette her iki tarafta birbirlerine olan samimiyetlerini dile getirmişler ve Züheyri, İsrail yüzünden çeşitli sıkıntıların yaşandığı ve buna Müslüman ülkelerin sessiz kaldıklarını ifade etmişlerdir²⁰. Filistin ile birçok kurum ve STK ile görüştiklerini ifade eden Şahin isimleri hatırlamamakla birlikte²¹, bu görüşmelerin devam edeceğini ifade etmiştir:

“Partimiz, kurulduğu günden beri Filistin meselesini öncelikli konuları arasına almıştır. Ülke içinde ve dışında her platformda ve her fırsatta Filistin'i gündemleştirmiştir. Türkiye içinde ve dışında diğer İslami yapılarla gerçekleştirdiğimiz temaslarda Filistin meselesi, her zaman görüşme konularımızdan biri olmuştur. Bu amaçla partimiz, Filistin'den de pek çok kurum ve kuruluşla görüşmüştür. Ayrıca Filistin dışında farklı ülkelerde, özelde bu mesele ile ilgilenen pek çok kuruluşla da görüşmelerimiz olmuştur. STK'ların Filistin'e destek amaçlı düzenlediği programları da parti olarak destekliyoruz. Budan sonra da Filistin meselesi ile ilgili kurum ve kuruluşlar ile görüşmelerimize ve bu uğurda serdedilen çabaları desteklemeye devam edeceğiz”²².

Ayrıca Şahin, Filistin'de görüştüğü kurum ya da STK'lar için ise şu ifadeleri kullanmıştır:

“İsrail ile işbirliği içinde olmayan ve Filistin'in bağımsızlığı için verdiği mücadeleden dolayı daha çok İsrail'in hedefinde olan ve baskısını yaşayan gruplarla görüşülmüştür ve bu gruplarla görüşülmeye devam edilmelidir. İsrail ile işbirliği içinde olan gruplarla da destek amaçlı değil, ıslah amaçlı olarak görüşülmelidir”²³.

5. HÜDA-PAR'IN İSRAİL TUTUMU

Karşılıklı bu diyaloglar, Hüda-Par ve Filistin arasındaki oluşturulmak istenen bağın önemine vurgu yapmak açısından belirleyicidir. Hüda-Par'ın önceki süreç içerisinde Filistin meselesi ve İsrail ile alakalı söyledikleri bugün de güncelliğini korumaktadır²⁴. Türkiye'nin, NATO tutumunda İsrail'e karşı sergilediği olumsuz tavrın değişmesi konusunda, yine Hüda-Par benzer söylemlerini tekrar etmiştir:

“Türkiye'nin NATO karargâhında ofis açması için İsrail aleyhindeki vetosunu kaldırdığı yönünde medyada yansıyan bilgilerin ardından NATO'dan ve İsrail cephesinden yapılan açıklamalarla bu bilgi teyid edilmiştir. Türkiyeli yetkililerin yaptıkları açıklamalar da bu konudaki bilgileri doğrulamaktadır. Vetosuyla yıllardır İsrail'in NATO'ya girişi hususunda engel oluşturan Türkiye, bu adımı ile İsrail'e NATO'nun kapısını aralamış oldu. İsrail İslam ümmetinin kalbine saplanmış bir hançerdir. Türkiye'nin böylesi bir tasarrufu, bu hançere uluslararası meşruluk ve rahatlık kazandıracaktır. Türkiye'nin böyle bir adımı atmış olması İslam coğrafyasının geleceği ve bölgesel barış için çok tehlikeli bir adım olarak değerlendiriyoruz. Bu durum sadece Türkiye kamuoyunu değil, İslam ümmetini de rencide etmiş ve Türkiye'ye dair umutları ve beklentileri sarsmıştır. 2009 Mayıs ayında uluslararası sularda gerçekleşen ve 10 Türkiye vatandaşının şehid olduğu ve onlarcasının da yaralandığı Mavi Marmara saldırısını gerçekleştiren İsrail ile ilişkiler askıya alınmış ve İsrail, Türkiye'nin öne sürdüğü hiçbir şartı yerine getirmemiş iken, bu adımın atılması dış politika adına bize göre zillet halidir. Hangi amaçla ve ne karşılığında yapılmış olursa olsun uluslararası alanda İsrail'in elini güçlendirecek böylesi tavizlerin verilmesini doğru bulmuyoruz. Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerini devletlerin sıradan bir dış politika meselesi olarak değerlendirmemelidir. Aksine, İslam ümmetinin yeniden dirilişi ve birliğinin önündeki engelin kaldırılması, bölgenin barışı ve huzuru meselesi olarak bakılmalıdır. Hükümeti, İsrail ile olan ilişkilerinde vermiş olduğu bu gibi yanlış kararları gözden geçirmeye, Müslüman halkın, ümmetin hissiyat ve hassasiyetleri doğrultusunda adım atmaya davet ediyoruz”²⁵.

Hüda-Par'ın gündeme yönelik yapmış olduğu bu açıklama, Hüda-Par'ın Filistin meselesinde AK Parti hükümetine karşı olan tutumunu da ortaya koymaktadır. Belli dönemlerde iktidarın, İsrail ile ilgili temel

²⁰ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1204/partimizden-sudan-islami-hareketine-ziyaret.aspx>, erişim: 18.04.2016.

²¹ Said Şahin, bu isimleri net olmamakla birlikte şöyle ifade etmiştir: “Hamas'ın ilmi, kültürel, siyasi oluşumları, Hamas Hükümeti, Kudüs Muhafızları İslami Hareket ve içerde dışarıda ilgili kurum ve kuruluşlar”. Said Şahin ile mail üzerinden ve telefonla görüşme. 14.05.2016.

²² Said Şahin ile mail üzerinden ve telefonla görüşme. 13.05.2016.

²³ Said Şahin ile mail üzerinden ve telefonla görüşme. 13.05.2016.

²⁴ Said Şahin ile 13.10.2016 tarihinde mail üzerinden yapılan görüşmelerde Şahin'in söylediklerinin arkasında olduğunu beyan etmesi ve yine Mehmet Yavuz ile 19.10.2016 tarihinde yapılan görüşmelerde kendisinin söylediklerinin bugün için de geçerli olduğunu kabul etmesi bu söylemin kanıtları sayılabilir.

²⁵ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1240/gundem-degerlendirmesi.aspx>, erişim: 15.05.2016.

tutumunun değişmemesi yönündeki uyarısıyla, iktidarı eleştirmektedir. Bu anlamda Hüda-Par'a göre iktidar, sadece güç ve yeteneği birleştiren değil aynı zamanda bunu siyasi alanda uygulama pratiğini de gösteren (Çetin, 2003: 64-65) bir olgu olmalıdır. Belki de Hüda-Par'ın yapmış olduğu eleştiriler bu olguya yönelik olabilir.

Hüda-Par'ın İsrail'e karşı olan duruşunu hem az önceki paragrafta hem de yukarıdaki metinlerde izah etmiştik. Asıl olan şu ki, İsrail, Hüda-Par için İslam ümmetinin bağrına saplanmış bir hançerdir. İşte bu yüzden Filistin davası Hüda-Par için kutsaldır. Yine Beytülmakdis Öncüleri Derneği ile yapılan görüşmedeki İsrail vurgusu bu açıdan önemlidir:

“Bizler parti olarak bu meseleye öyle bakıyoruz. Siyonist İsrail rejimi, Ortadoğu coğrafyasına bir hançer gibi saplanmış. Özelde Ortadoğu coğrafyasında genelde ise tüm dünyada sorunların tümünün İsrail'den kaynaklandığını düşünüyoruz. Coğrafyamıza barış ve huzurun gelmesi için yapılacak olan şey, siyonist İsrail rejiminin sökülüp atılmasıdır. Bu anlamda parti programımızda da buna yer verdik. İsrail bir devlet olarak görülmemeli ve diyalogların kesilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Özgür bir Filistin devletinin kurulmasını destekliyoruz. Orada çaba gösteren kardeşlerimize de destek vererek, dualarımızda yer veriyoruz”²⁶.

Hüda-Par'ın ise Siyonist rejim olarak kabul ettikleri İsrail ile hiçbir görüşmesi olmamıştır. Savunulan ilkelere bakıldığı takdirde, Hüda-Par'ın bu ilkesinin pratikte de karşılığının olduğu görülebilir. İsrail, Siyonist olarak tanımlandığı için (El Kasım, 1982; Walz, 1982; Lilienthal, 1982; Hadawi-Lehn, 1982), siyonizme karşı olan duruş bu anlamda değişmemektedir. Hüda-Par Dış İlişkiler Genel Başkan Yardımcısı Said Şahin'in bu bağlamdaki sözü oldukça önemlidir:

“Partimizin bugüne kadar İsrail ve İsrail'den herhangi bir kurum, kuruluş ile resmi veya gayr-i resmi bir görüşmesi olmamıştır”²⁷.

Şahin'in bu sözlerine bakıldığı takdirde, Hüda-Par'ın, İsrail'in herhangi bir sivil ya da resmi kurumu ile bir araya gelmediği anlaşılabilir. Siyonist olarak tanımlanan ve işgalci konumunda isimlendirilen İsrail'in, Hüda-Par açısından bir bağlayıcılığı olmadığını söyleyebiliriz.

Aslında İsrail'in, Hüda-Par için bu değersizliğinin yanında, Hüda-Par'ın bazen Kuran'da kullanılan kelimelerden atıflar yaparak ifadeler kullanması şaşırtıcı değildir. Özellikle lanet kelimesi, İsrail için sıkça kullanılmaktadır. 2015 yılında Müslümanların Mescid-i Aksa'dan çıkarılışını protesto eden Hüda-Par, İsrail için yine lanetleme kelimesini kullanmıştır:

“Terör devleti Siyonist İsrail'e bağlı askerlerin bu alçakça saldırısı sonrasında aralarında kadınların da bulunduğu birçok Müslüman yaralanmış, içeri atılan gaz bombaları sonucu mescitte yangın çıkmış ve içerde maddi hasar meydana gelmiştir. 1967'den beri Mescid-i Aksa'yı işgal altında tutan siyonist İsrail, o günden bu yana her fırsatta bir bahane uydurup ilk kıblemiz olan Mescid-i Aksa'ya saldırılar düzenlemekte, kutsallarını çiğnemekte, Müslümanları rencide etmekte ve güçlerini zayıflatmaya çalışmaktadır. İslam ümmetinin dağınkılığından istifade edip en kutsal mabetlerimize bile saldırı cesaretini gösteren siyonist çetenin, bu saldırılarından vazgeçmesinin tek yolu, Müslümanların siyasi, ekonomik ve askeri alanda daha güçlü ve sözü dinlenir olmasıdır. Bu da İslam birliğinin sağlanması ile mümkündür. Son olarak bu tehlikeli saldırıyı gerçekleştiren terör çetesi siyonist İsrail'i lanetliyor ve bu saldırıların son bulması için tüm Müslümanları ve İslam ülkelerini birlikte hareket etmeye ve tepki göstermeye davet ediyoruz”²⁸.

Hüda-Par'ın bu açıklamaları, İsrail'in nereye konumlandırıldığı ile yakından ilgilidir. Hüda-Par tarafından, batılı devletlerin Ortadoğu üzerindeki emellerinin önemli bir araçsal aygıtı olan İsrail, Hüda-Par'a göre bu misyonu hala devam ettirmektedir. Tarafların eşit olmadığı, İsrail taleplerinin Filistinlilere dayatıldığı ve her anlamda sömürünün devam ettiği (Özkoç, 2009: 192) güncel zaman diliminde İsrail karşısında İnsan Hakları Bildirgesi'ne karşı, Hüda-Par, Hz. Muhammed'in Veda Hutbesi'nin örnek alınmasından yanadır. Hüda-Par'a göre bu tutum ve tavır, Batının sömürü düzenini alt üst edebilecek yegâne olgudur. Hüda-Par'ın bu konudaki tutumu ise şöyledir:

“Sadece insanlar için değil, yeryüzündeki bütün mevcudatın hak ve hürriyetlerinin asıl membaı olan ilahi adaleti tesise çalışan, insanlığın gerçek önderleri ve kurtarıcıları olan Peygamberler, hak ve adalet nizamının asıl yol haritaları olan ilahi mesajlarla dünya tarihinde örnek alınacak saadet devirlerinin

²⁶ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1140/ravaddan-istanbul-il-baskanligimize-ziyaret.aspx>, erişim: 21.02.2016.

²⁷ Said Şahin ile mail üzerinden ve telefonla görüşme. 13.05.2016.

²⁸ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1068/basina-ve-kamuoyuna-14-eylul.aspx>, erişim: 20.04.2016.

yaşanmasına vesile olmuş, işlenen zulümlerin ortadan kalkmasına zemin hazırlamış, son olarak Hz. Muhammed (sav)'in tüm insanlığa hitaben okuduğu Veda Hutbesi ile bu haklar 1500 yıl önce insanlığa son haliyle tevdi edilmiştir. Bu bağlamda HÜDA-PAR olarak diyoruz ki: insan haklarının kurumsal anlamda ilanı 'BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi' ile değil, Peygamber Efendimizin 'Veda Hutbesi' ile başlaması esas alınmalıdır. Bugün geldiğimiz nokta gösterdi ki; Batı dünyasının bu beyannamesi sadece kâğıt üzerinde kalmakta, uygulandığı alanların ise sadece batı dünyasının âli menfaatlerinin! dikkate alındığı alanlarla sınırlıdır. Filistin'de kurulduğu günden bu yana Siyonist İsrail tarafından Filistin'e yapılan saldırılara ve işlenen katliamlara karşı sessiz kalmakla yetinmeyip zaman zaman yapılan insan hakları ihlallerini onaylayan ve hatta teşvik eden batı zihniyetinden insan hak ve hürriyetlerinin korunması babında bir beklenti içinde olmak elbette ki büyük bir yanılgı ve aciziyet halidir. Tüm insanlığın gözlerinin içine baka baka bu zulme sebep olan bir zihniyetten bu gün yaşanan katliamları önlemesini beklemek ise Müslümanlar açısından büyük bir gaflet ve nihayeti felaket olacaktır. Sadece Filistin'de değil, bu gün İslam coğrafyasında Suriye başta olmak üzere Irak, Afganistan, Çeçenya, Arakan, Bangladeş, Mısır ve geçmiş tarihlerde Avrupa'nın göbeğinde Bosna ile ismini saymadığımız daha birçok yerde Müslümanların hedef haline getirilmeleri, katledilmeleri, insanlık dışı muamelelere maruz bırakılmaları yine bu zihniyetin kâğıt üzerinde karaladıkları sözde insan hakları beyannamelerine ne derece ehemmiyet verdiklerinin bir diğer göstergesidir²⁹.

Bu ifadelerle bakıldığı takdirde, Hüda-Par'ın, bir alan teorisi olarak İslam'ın kendi alanını koruması gereği üzerine yaptığı vurgu önemlidir. Batının, alan hâkimiyeti devam ettiği müddetçe, İsrail'in, Ortadoğu ve Müslümanlar üzerindeki sömürü düzeni de devam edecektir. Fanoncu anlamda, bu sömürüye karşı verilen savaşın meşruluğu tartışılmaz bile. Ama Batı, birçok kavramın sahibi olduğu ve bu kavramları ustaca kullandığı için, modern ve model olarak tanımladığı İsrail politikalarından vazgeçecek gibi değildir. Hıristiyanlığın katili olarak bilinen Yahudi gelenekçilerinin, sömürü çıkarları doğrultusunda İsrail ile birleşen politikaları hiçbir zaman da bozulmayacak gibi görünmektedir. Bu süreçte Türkiye'nin yapması gerekenlere geldiğimizde ise söylenilecek ifade açıktır; İsrail'in, Müslüman devletlere karşı ortaya koyduğu tavır değişmedikçe, Türkiye'nin tavrının da değişecek gibi görünmemektedir.

6.SONUÇ

Hüda-Par'ın Ortadoğu problemi için çözüm önerisi olarak sunduğu birkaç temel referans mevcuttur. Temel çözüm referansı İsrail'in Müslüman devletlere karşı tutumunun değişmesi ya da Müslüman devletlerin İsrail'e karşı yaptırımlarını sertleştirmesi çerçevesinde dönmektedir. Hüda-Par için bağımsız ve Müslüman bir Filistin devleti, yine Ortadoğu'da yaşabilecek bir çözüm için ikinci sırada gelen önemli adımdır. Filistin'in özgür olması ve uluslararası kabul görmesi, Ortadoğu barışı için oldukça önemli ve kalıcı bir çözümü sağlayacaktır. Kudüs'ün, İsrail tarafından işgalinden vazgeçilmesi ve Filistin devletinin sınırları içerisinde kalması yine Hüda-Par'ın çözüm için ileri sürdüğü önerilerden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Son referans ise özellikle Ortadoğu'daki Kürt hegemonyasının batılı güçler tarafından dizayn edilmesi üzerine yapılan sorgulamadır. Hüda-Par, Suriye meselesinde Ortadoğu için problem teşkil edecek bir yapılanmanın, Ortadoğu'da var olan problemlerden daha fazla problem yaratacağını ve sürecin sonuç açısından tikanacağını ifade etmiştir. Bunun için terör örgütü PKK benzeri yapılanmaların, çözüm yerine yeni bir iktidar mücadelesi başlatacağına işaret etmiştir. Bu bağlamda Hüda-Par'ın önerilerinin, izlediği siyaset ile özdeş gittiğini ifade edebiliriz.

Hür Dava Partisi'nin, Filistin ve İsrail meselesine bakışını özetlediğimiz bu çalışmada, Hüda-Par'ın, İsrail'i şiddet yanlısı ve Siyonist-işgalci bir devlet olarak gördüğü aşikâr bir şekilde ortaya çıkmıştır. Hüda-Par, Filistin meselesini hep desteklemiş ve Müslümanların yanında olduğu mesajını yinelemiştir. HAMAS ile yapılan görüşmeler ve Filistin'in çeşitli kurum ve STK'ları ile belirlenen programlar etrafında bir araya gelmeleri, Hüda-Par'ın Filistin meselesinin neresinde durduğu konusunda ifade etmeye yeterlidir. Hüda-Par'a göre işgalci ve Siyonist olarak kabul edilen İsrail ile hiçbir zaman görüşülmemiş ve görüşülmeyecektir; bunun yanında Filistin'e olan destek ise hiçbir zaman bitmeyecektir. Bu sorumluluk Hüda-Par için sömürülen halkların kurtuluş mücadelesi olmaktan ziyade, Müslümanların kutlu davasıdır. Kudüs'ün Müslümanlar için önemini her defasında vurgulayan Hüda-Par, İsrail'in Mescid-i Aksa üzerindeki olumsuz etkisinin bir an önce ortadan kalkması için bütün İslam ülkelerinin bir araya gelerek çeşitli kararlar alması gerektiği üzerinde durmuştur. Türkiye'nin de alınacak bu kararlara ortak olmasını hatta bunu devlet politikası haline getirmesini ifade etmişlerdir. Hüda-Par Dış İlişkiler Genel Başkan Yardımcısı Said Şahin'in bu konudaki ifadeleri her şeyi özetlemektedir:

²⁹ Bkz: <http://hudapar.org/Detay/Haber/1103/huda-par-mazlumlarin-sesi-insanligin-vicdani-olmaya-gayret-edecegiz.aspx>, erişim: 19.04.2016.

“Türkiye bu konuyu devlet politikasına dönüştürmeli ve hiç çekinmeden bu meselede taraf olduğunu ortaya koymalıdır. Filistin meselesi ile ilgilenen İslam ülkeleri ile ortak hareket etmeli. İlgili ülkeler kendi aralarında Filistin ile ilgili bir oluşuma gitmeli ve bu oluşumun tek maddesi, hedefi, çalışması Filistin olmalıdır. Diğer İslam ülkelerini de buna zorlamalıdır. Uluslar arası platformlarda Filistin’in haklarını savunmak ve İsrail’in zulümlerini mahkûm etmek için çalışılmalıdır. Ayrıca bize göre vahdet sancıları yaşayan ümmeti şu anda bir araya getirecek konu Filistin meselesidir. Filistin meselesi ümmetin siyasi birliğini sağlayacak bir dinamik olarak değerlendirilmelidir. Türkiye, İİT dönem başkanlığını devraldığı bu süreçte çok daha rahat bir şekilde bütün bunlara öncülük edebilir”³⁰.

Yukarıdaki ifadelerle bakıldığında Hüda-Par’ın, Ortadoğu sorunu için nasıl bir yöntem belirlediği hemen hemen ortadadır. Bu yöntemdeki aksaklık ise Hüda-Par’ın kesin çizgilerinin hangi ölçüde aşılabileceğidir. Ortadoğu bir Müslüman krizi ile karşı karşıya kalmışsa ve bu kriz yine Müslüman ögeler tarafından çözülecekse, belirli zamanlarda görev alabilecek çeşitli mekanizmalar oluşturulmalıdır. İsrail’in sırt çevrilen bir devlet olarak kabul edilmesi ve kesin bir dille görülmeyecek listesine alınması, birçok İslam devleti için sorunun büyümesine sebep olacak unsurun başında gelmektedir. Ülkemiz ile yaşanan kriz sonrası İsrail’in attığı adımlar dikkate alınmalı ve İsrail’in bazı kararlara “evet” cevabını verebileceği hesaba katılmalıdır. Bir İsrail savunuculuğu yapılmadan, uluslararası siyaset kuralları gözetilerek atılacak adımların Ortadoğu barışı için önemi oldukça büyüktür. Zaman zaman Arap dünyasının zaman zaman ise Türkiye’nin bu sorunu çözme çabalarına dâhil olması ve sürece batılı ülkelere daha fazla hâkim olmaları bütün bölge devletlerinin çıkarınadır. Çünkü Avrupa, kurulduğu tarihten beri sürdürdüğü kapitalist düzen doğrultusunda bütün topraklara işlenecek bir meta gibi bakmaktadır. Bu yaklaşımın Ortaçağ’dan sonra başlayan bir dünya düzeni olduğunu düşünürsek, kolay kolay değişmeyeceğini de ifade edebiliriz.

Ayrıca Filistin’in Birleşmiş Milletler tarafında kabul görmesi yine desteklenmesi ve sürecin uluslararası düzeyde sürdürülmesi için bir diğer önemli olgulardan biri olarak kabul edilebilir. Kudüs üzerinden yapılacak pratik bir ilişki, İsrail ile Filistin meselesinde kalıcı barışı getirebilir. Hem Yahudi hem Müslümanların nezdinde önemli bir konuma sahip olan Kudüs’ün tarafsızlık ve denge politikasıyla idare edilmesi ya da Kudüs için hem İsrail hem de Filistin’in yönetim anlayışına sahip bir bürokrasi tarafından idare edilmesi, özellikle Filistin için önemli bir kazanç sayılabilir. Hacerü’l Esved taşının Kâbe’nin yanına bırakılması olayında Hz. Muhammed’in oynadığı kurucu rol ve adaletli pratiğin benzeri Kudüs probleminin çözümünde etkili olabilir. Bu bağlamda, Hüda-Par gibi yerel, bölgesel ve çeşitli dinamiklerin de uluslararası süreçte yer alması ve sürecin her iki tarafıyla da çözüm için diyalog halinde olması hem bölgesel hem de uluslararası siyaset sosyolojisinde izlenilecek en başat yöntemdir³¹.

KAYNAKÇA

Ahmad, İrfan (2012), “Demokrasi ve İslam”, Çev: Faruk Özdemir, Journal of Islamic Research, 23(2), ss. 79-88.

Ayhan, Veysel, (2009) “ Hamas: Filistin Direnişinde Politik İslam”, Ortadoğu Etütleri, Temmuz, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 99-134

Bagasi, İsa (2004), Kendi Dilinde Hizbullah ve Mücadele Tarihinden Önemli Kesitler, http://huseynisevda.biz/viewpage.php?page_id=33 Erişim Tarihi: 02.06.2015.

Brown, L. Carl, “ Hamas: Political Thought and Practice,” Foreign Affairs, Vol: 80, Issue: 2, March/April.

Çakır, Ruşen (2011) Derin Hizbullah: İslamcı Şiddetin Geleceği, Metis yayınları, İstanbul.

Çakmak, Cenap (2007) “Müslüman Kardeşler Bir Sivil Toplum Örgütü Mü?”, Akademik Orta Doğu, Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 69-98.

Çetin, Halis, (2003) “Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 58, Sayı: 3, ss. 61-88.

Davutoğlu Ahmet, (1994) “Yahudi Meselesinin Tarihi Dönüşümü ve İsrail’in Yeni Stratejisi”, Avrasya Dosyası, Cilt: 1, Sayı: 3, Sonbahar.

El-Kasım, Enis (1982) “İrkçilik ve Dünya Barışı”, Siyonizm ve İrkçilik, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 511, ss. 7-16.

³⁰ Said Şahin ile mail üzerinden ve telefonla görüşme. 13.05.2016.

³¹ Sonuç bölümünü karşılıklı görüştüğümüz Hür Dava Partisi Genel Sekreteri Mehmet Yavuz, partinin tutumunun tam anlamıyla özetlendiğini ve Hüda-Par’ın bu beklentilere sahip olduğunu ifade etmiştir. 19.10.2016.

- Hadawi, Sami-Lehn, Walter, (1982) “ Siyonizm ve Filistin Toprakları”, Siyonizm ve Irkçılık, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 511, ss, 65-86.
- Koç, Yunus-Palabıyık, Âdem, (2015) “Cemaatten Partiye, Şiddetten Siyasete: 2015 Seçimlerinde Hür Dava Partisi”, Araftaki Seçim -7 Hairan 2015-, Der: Edip Asaf Bekaroğlu, Vadi Yayınları, İstanbul, ss, 259-289.
- Kurt, Mehmet, (2015) Din, Şiddet ve Aidiyet: Türkiye’de Hizbullah, İletişim yayınevi, İstanbul.
- Kutup, Seyyid, (1994) Yoldaki İşaretler, çev: Abdi Keskinsoy, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Lilienthal, Alfred, M. (1982) “İsrail’e Göçü Kışkırtan Siyonist Entrikalar”, Siyonizm ve Irkçılık, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 511, ss, 51-64.
- Özdemir, Cüneyt, (2011) “Hizbullah’ı Devlet Kurdu, İşte Belgesi”, Radikal, 25.01.2011, web: <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/cuneyt-ozdemir/hizbullahi-devlet-kurdu-iste-belgesi-1037824/>.
- Özkoç, Özge, (2009) “Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda İsrail-Filistin Sorunu”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 64, Sayı: 3, ss, 167-195.
- Uslu, Emrah, (2008) “Kürt Kimliğinin İslamlaşma Süreci: Kürt Hamas’ı Mümkün mü”, Liberal Düşünce Dergisi, Sayı: 50, Yıl: 13, İlkbahar, ss, 121-138.
- Walz, L. Humphrey, (1982) “Siyonizm ve Irkçılık: Çelişen Görüngüler ve Algılamalar”, Siyonizm ve Irkçılık, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 511, ss, 17-28.
- Yılmaz, Hüseyin- Tutar, Cemal ve Varol, Mehmet (2011) Hizbullah Ana Davası: Savunmalar, Dua Yayıncılık, İstanbul.